

Голобородько В. В.

аспірантка кафедри кримінального
права та кримінології Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гаркуша А. Г.

доцент кафедри кримінального
процесу Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ
РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
АБО РЕГІОНАЛЬНОЇ НАЛЕЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ
ст. 161 КК УКРАЇНИ**

У контексті глобалізації та багатонаціональної природи України питання дотримання прав людини, зокрема прав національних меншин, набуває особливої важливості. Стаття 161 Кримінального кодексу України (КК України) передбачає кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян за ознаками раси, національності, регіональної приналежності та іншими дискримінаційними критеріями, що є важливим елементом захисту прав людини.

В Україні спостерігається зростання соціальної напруги, зумовлене політичними, економічними та культурними змінами, що впливають на міжнаціональні стосунки. Порушення рівноправності на основі національної або регіональної приналежності вимагає ретельного правового аналізу та можливої модернізації чинних норм для забезпечення ефективного захисту постраждалих. Україна є учасником численних міжнародних угод і конвенцій, які зобов'язують її забезпечувати рівність і недискримінацію. Аналіз статті 161 КК України в цьому контексті дозволяє оцінити, наскільки внутрішнє законодавство відповідає міжнародним стандартам.

На практиці помічені випадки недостатньої кваліфікації правозахисних органів у справах, що стосуються дискримінації, що підкреслює потребу у більш детальному вивченні механізмів застосування цієї статті.

Диспозиція статті 161 Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлює відповідальність за порушення рівноправності громадян на основі їх національної приналежності [1]. Кримінальний кодекс України не містить чіткого визначення терміна «національність», що викликає правову невизначеність і ускладнює застосування статті 161, що регулює

рівноправність громадян. Низький відсоток завершених кримінальних проваджень за цією статтею свідчить про недосконалість правозахисної практики [2, с. 569].

Частина 1 статті 161 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за умисні дії, що розпалюють національну, регіональну, расову чи релігійну ворожнечу та ненависть, а також за дії, що принижують національну честь чи дискримінують громадян за різними ознаками, такими як раса, релігійні переконання, стать, інвалідність тощо. Ця стаття відображає зобов'язання України дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, проте її ефективність залежить від належного застосування норм і підготовленості правоохоронних органів до реагування на випадки дискримінації. Необхідно активізувати зусилля в освіті, підвищувати правову свідомість суспільства та забезпечити реальне впровадження законодавства для створення більш інклюзивного і справедливого суспільства [4]. Відкритий перелік ознак, захищених статтею 161 Кримінального кодексу України, є позитивним аспектом, оскільки він забезпечує гнучкий захист прав громадян, адаптуючи його до змінюваного соціального контексту. Така гнучкість дозволяє включати нові категорії, які потребують захисту, і підвищує ефективність правового механізму, реагуючи на нові форми дискримінації. Це сприяє інклюзивному і справедливому суспільству, де права кожної особи визнаються та захищаються, незалежно від її ідентичності, що є ключовим для боротьби з дискримінацією в Україні [3, с. 52-53].

Основним безпосереднім об'єктом злочину за статтею 161 Кримінального кодексу України є рівність громадян у конституційних правах та перед законом, що є принципом конституційно-правового статусу людини. Додатковими об'єктами можуть бути честь, гідність особи, її життя, здоров'я та власність. Потерпілим може бути як громадянин України, так і іноземець або особа без громадянства.

З об'єктивної сторони злочин може проявлятися у розпалюванні національної, расової чи релігійної ворожнечі, образі релігійних почуттів та обмеженні прав громадян за різними ознаками. Суб'єктом злочину є загальна категорія, незалежно від раси, національності чи релігії. Суб'єктивно злочин характеризується прямим умислом, хоча в окремих випадках можливий і непряний умисел.

Кваліфікованими видами злочину є дії, вчинені з насильством, обманом, погрозами або організованою групою, що призвели до тяжких наслідків. Норма статті 161 КК України захищає суспільні відносини, що забезпечують внутрішню безпеку, міжрасовий мир і рівноправність громадян у реалізації їхніх конституційних прав [4, с. 3-4].

Закон України від 3 березня 2022 року № 2110-IX, що набрав чинності 16 березня 2022 року, акцентує відповідальність за порушення рівноправності громадян за регіональною належністю. У примітці до статті 161 Кримінального кодексу України уточнюється, що регіональна належність

означає приналежність особи до певного регіону України або до території компактного проживання українців за кордоном з урахуванням їх історичних, географічних і мовних характеристик.

Диспозиція частини 1 статті 161 КК визначає кримінальну відповідальність за дії, що призводять до розпалювання регіональної ворожнечі. Однак Закон не згадує про дискримінацію за регіональною ознакою, що викликає невідповідність між назвою та диспозицією. Згідно з частиною 2 статті 5 КК, новий закон не має зворотної сили, тому особи, які вчинили відповідні дії до 16 березня 2022 року, не підлягають кримінальній відповідальності.

Відповідальність може нести лише громадяни України, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, та іноземці, які вчинили правопорушення на території України. Дії, вчинені за межами країни, можуть кваліфікуватися за КК, якщо вони були вчинені організованою групою або призвели до тяжких наслідків. Пряме чи непряме обмеження прав громадян за регіональною належністю також тягне кримінальну відповідальність за статтею 161 КК.

Дії, спрямовані на зміну територіальних меж України, які поєднуються з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, кваліфікуються за частиною 2 статті 110 КК. Якщо ж розпалювання регіональної ворожнечі супроводжується заподіянням тілесних ушкоджень або погрозами, це охоплюється частиною 2 статті 161 КК. У разі тяжких наслідків, таких як вбивство чи тяжкі тілесні ушкодження, кваліфікація відбувається додатково. Особи, які вчинили нетяжкий злочин за частиною 1 статті 161 КК, можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності на підставі передачі на поруки або зміни обстановки [5].

Таким чином, стаття 161 КК України забезпечує кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їхньої національної або регіональної належності, підкреслюючи важливість дотримання прав людини та основоположних свобод. Для ефективного захисту цих прав необхідно продовжувати вдосконалення законодавства та враховувати судову практику в застосуванні положень закону.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05.04.2001. Верховна Рада України. Офіційний сайт. Дата оновлення : 01.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Голобородько В. В., Гаркуша А. Г. Деякі проблемні аспекти правової визначеності поняття «національності» в кримінальному законодавстві України в контексті ст. 161 КК України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.)* ; у 2-х ч. Ч. І. Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 565-566
3. Смірнова І. С. Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян, перелік «захищених ознак», за яких настає відповідальність (порівняльний

аспект). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. С. 50–51

4. Березинець О. Ю. Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками. *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України*. 2018. С. 1-4

5. Хавронюк М. Порушення рівноправності громадян залежно від регіональної належності: кримінальна відповідальність. *Центр політико-правових реформ*. 28.04.2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/porushennya-rivnopravnosti-gromadyan-zalezjno-vid-regionalnoyi-nalezhnosti-kryminalna-vidpovidalnist/>

Гордійчук М. М.

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Березняк В. С.

завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРУ, ГУМАНІЗМУ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Кримінальне право відіграє ключову роль у забезпеченні миру та стабільності в сучасному світі. Воно спрямоване на захист суспільства від злочинів, що порушують принципи гуманізму, справедливості та міжнародного правопорядку. Зокрема, кримінальне право передбачає покарання за злочини проти людяності, військові злочини та інші серйозні порушення прав людини, що допомагає запобігати їх повторенню. Важливим аспектом є також сприяння міжнародному співробітництву у сфері правосуддя для боротьби з транснаціональною злочинністю. Таким чином, кримінальне право слугує основою для захисту глобального миру та забезпечення безпеки на міжнародному рівні.

Кримінальне право відіграє важливу роль у запобіганні конфліктам і підтримці стабільності як усередині держав, так і на міжнародній арені. Воно забезпечує правові рамки, які встановлюють заборону на злочинні дії, що можуть призвести до дестабілізації та насильства. Важливою функцією кримінального права є встановлення відповідальності за такі злочини, як